تحلیلی بر سطوح توسعه‌یافتگی زیرساخت‌های گردشگری در استان کرمانشاه با استفاده از مدل‌های ترکیبی

علی شمس‌الدینی[۱] داود جمینی*[۲] علیرضا جمشیدی[۳] محمد دهقان‌حسام‌پور[٤]

۱- عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران
۲- عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج،
۳- دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
٤- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

صنعت گردشگری با توجه به مزایای فراوانی که برای جوامع، چه در قالب دور افتاده‌ترین روستاها و یا کلان-شهرها دارد، مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران امر توسعه واقع شده است. یکی از مهم‌ترین ارکان گردشگری مسائل مربوط به زیرساخت‌های گردشگری و تعادل بین تعداد گردشگران و زیرساخت‌های موجود می‌باشد. لذا هدف از پژوهش حاضر که از نوع توصیفی ـ تحلیلی و کاربردی بوده، اولویت‌بندی و تعیین سطوح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان کرمانشاه در زمینه برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری می‌باشد. روش گردآوری اطلاعات از نوع اسنادی و میدانی می‌باشد. جهت دستیابی به هدف اصلی پژوهش از ۱۸ شاخص مرتبط با زیرساخت‌های گردشگری استفاده شده است. همچنین، جهت وزن‌دهی به شاخص‌های پژهش از پرسشنامه کارشناسان (۳۰ کارشناس متخصص در زمینه گردشگری) استفاده به عمل آمد. جهت اولویت‌بندی شهرستان‌های استان از تکنیک ترکیبی (TOPSIS و AHP)، جهت تعین توسعه‌یافتگی شهرستان‌ها از تحلیل خوشه‌ای و برای نمایش سطوح توسعه‌یافتگی از نرم‌افزار GIS استفاده گردید. یافته‌های پژوهش نشان داد سه شهرستان قصرشیرین، پاوه و کرمانشاه به ترتیب با ضریب اولویت ۰/۵۸۳، ۰/۵٦۹ و ۰/۵۱۲ رتبه‌های اول تا سوم و سه شهرستان ثلاث باباجانی، دالاهو و هرسین با ضریب اولویت ۰/۱۹۸، ۰/۲۷۸ و ۰/۲۷۹ در پایین‌ترین رتبه‌های به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری واقع شده‌اند. در مجموع به لحاظ توسعه‌یافتگی در زیرساخت‌های گردشگری حدود ۲۱ درصد شهرستان‌های استان در سطوح بسیار برخوردار و برخوردار، ۳٦ درصد درسطح نسبتاً برخوردار، ٤۳ درصد در سطوح محروم و بسیار محروم واقع شده‌اند.

واژه های کلیدی: گردشگری، زیرساخت گردشگری، سطح‌بندی، مدل‌های کمی، استان کرمانشاه.

* نویسنده رابط: davood.jamini@gmail.com

Archive of SID
www.SID.ir

مقدمه:

تأثیرات گردشگری در توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال باعث شده این صنعت به بزرگ‌ترین صنعت در جهان تبدیل شود. سازمان جهانی گردشگری پیش‌بینی می‌کند در سال ۲۰۲۰ تعداد گردشگران جهان به ۱/٦ میلیارد نفر برسد (Black and Crabtree2007: 1). توریسم از لحاظ اقتصادی، بدون شک یکی از مهم‌ترین شکل‌های نیرو در جهان است که اهمیت بسیاری برای کشورهای در حال رشد دارد و به عنوان بزرگ‌ترین صادرات سودآور در جهان شناخته شده و مهم‌ترین تأمین کننده ارز خارجی و اشتغال به شمار می‌آید (Higgins, 2006: 1193). Adabowa Aidoo (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای نقش توریسم را به عنوان استراتژی توسعه‌ی کشور غنا و تأثیرات زیست محیطی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی گردشگری را در این کشور مورد بررسی و مطالعه قرار داد. وی به این نتیجه رسید که گردشگری در کشور غنا تأثیرات مثبت زیادی بر جای گذاشته و باعث افزایش فرصت‌های شغلی برای زنان، توسعه منابع انسانی، توسعه زیرساخت‌ها و حفظ منابع اکولوژیکی گردیده است. علی‌رغم منافع بی‌شمار گردشگری در توسعه جوامع امروزی، این صنعت مهم با مشکلات عدیده‌ای مواجه می‌باشد. یکی از مشکلات مهم در توسعه فضایی به ویژه توسعه ناحیه‌ای گردشگری ضعف در سلسله مراتب نواحی گردشگری مبتنی بر رابطه تعاملی میان نواحی گردشگری است. سطح‌بندی بر اساس زیرساخت‌های گردشگری و خدمات موجود در نواحی، برای شناخت تفاوت‌ها و تعیین خدمات مورد نیاز و تعدیل نابرابری بین آنها است. بهره‌برداری مناسب از زیرساخت‌ها وابسته به شناخت دقیق و سطح‌بندی امکانات، تأسیسات، خدمات و ظرفیت‌های موجود در هر منطقه و ناحیه می‌باشد (شماعی و موسی‌وند،۱۳۹۰: ۲۵).

برای توسعه گردشگری بهره‌برداری بهینه از زیرساخت‌ها و پی‌بردن به نابرابری‌ها سطح‌بندی نواحی گردشگری ضروری است. با شناخت زیرساخت‌ها و رتبه‌بندی آنها در سطح نواحی می‌توان مدیریت بهتری بر گردشگران داشت. بنابراین، هماهنگی بین تعداد گردشگران و ظرفیت فضاهای گردشگری به خصوص زیرساخت‌ها بسیار ضروری است. اگر چه صنعت گردشگری دارای مزایای بسیاری است، اما ورود گردشگر به یک منطقه یا ناحیه بدون توجه به ظرفیت‌ها و کشش موجود، مشکلاتی مانند نابسامانی اجتماعی و اقتصادی، شلوغی، تغییر هویت اجتماعی، برخوردهای نامناسب اجتماعی، آسیب رساندن به محیط‌زیست و عواملی از این قبیل را به دنبال خواهد داشت. لذا، برای کاهش و پیشگیری از تأثیرات منفی گردشگری باید نسبت به تعیین توزیع فضایی و ساماندهی فضاهای توریستی برنامه‌ریزی کرد (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۸: ۲٦). تعیین قطب‌های گردشگری و مراکز نمونه و هدف گردشگران، و رتبه‌بندی آنها در توسعه گردشگری به منظور خدمات‌رسانی بهتر، عدالت اجتماعی و اقتصادی در سطح نواحی ضروری است. یکی از راه‌های رتبه‌بندی نواحی گردشگری و تعیین سطح توسعه یافتگی آن مناطق از لحاظ زیرساخت‌ها و تسهیلات، بررسی امکانات و خدمات آنها می‌باشد. این امکانات و خدمات شامل مواردی از قبیل هتل‌ها و اقامتگاها،

Archive of SID

www.SID.ir

شبکه‌های دسترسی و حمل و نقل، امکانات ارتباط جمعی، جذابیت‌های فرهنگی و هنری، واحدهای پذیرایی بین راهی و رستوران، دفاتر خدمات مسافرتی، تعداد شرکت‌های مسافربری، نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری، پارک‌های عمومی، تعداد وسایل نقلیه عمومی و به‌طور کلی عرضه خدمات توریستی در تمام زمینه‌ها می-باشد. امروزه با تدوین الگوهایی از نواحی گردشگری در بعضی از مناطق نمونه گردشگری، آن مناطق علاوه بر گردشگران داخلی از گردشگران خارجی نیز بهره می‌برند. از طریق ساخت و توسعه فضاهای مناسب و مطلوب زمینه‌های توسعه اشتغال و درآمدزایی فراهم می‌گردد (شمس‌الدینی و همکاران، ۱۳۹٤: ۹۸، دهستانی، ۱۳۸۳: ۳۲؛ توکلی و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۰).

رونق گردشگری در گرو فراهم آمدن شرایط مناسب در دو قطب مقصد (عرضه کننده امکانات گردشگری) و مبداء (اعزام گردشگری) است (ساسان‌پور و موسی‌وند، ۱۳۹۰: ٦). همچنین، گردشگری مانند هر موضوع چند بعدی دیگر، یک سیستم است. به تبع این خصیصه و این که هر سیستم از اجزایی تشکیل می‌شود، گردشگری نیز عناصر و اجزایی دارد که با ترکیب یکدیگر، یک کلیت را به وجود می‌آورند (تقوایی و اکبری، ۱۳۸۸: ۵۳). درک درست هر سیستم به شناخت اجزای سیستم و کلیت آن، نیازمند است. بر این اساس، نظام گردشگری متشکل از عناصری مانند جاذبه‌ها و فعالیت‌های توریستی، مراکز اقامتی، تسهیلات و خدمات حمل و نقل، عناصر مؤسساتی، تأسیسات زیربنایی و تسهیلات و خدمات توریستی دیگر می‌باشد (Inskeep, 1991: 29). با توجه به این که ارائه هرگونه برنامه توسعه، نیازمند شناسایی جایگاه مناطق و شناخت درجه برخورداری و سطح توسعه یافتگی آن‌ها است، صنعت گردشگری نیز از این قائده مستثنی نمی‌باشد. یکی از مهم‌ترین بخش‌های مؤثر در جذب و ورود گردشگران به یک منطقه، بخش فیزیکی است که شامل زیرساخت‌ها و خدمات توریسمی در مناطق گردشگری است که بررسی این بخش در استان کرمانشاه هدف تحقیق حاضر است. استان کرمانشاه با قرارگیری در غرب کشور، موقعیت ممتازی نسبت به سایر استان‌ها از لحاظ موقعیت جغرافیایی و به ویژه دسترسی‌ها را داراست. واقع شدن ۵۰ منطقه نمونه گردشگری در این استان و رتبه هفتم در بین استان‌های کشور به لحاظ مناطق نمونه گردشگری از نقاط قوت این استان در جذب گردشگر می‌باشد (دفتر مناطق نمونه گردشگری، ۱۳۸۹). به نحوی‌که موقعیت جغرافیایی و سابقه تاریخی و فرهنگی، رشد و توسعه گردشگری در این استان را چشمگیر کرده است. لازم به ذکر است که تأسیسات اقامتی و زیرساخت‌های لازم که می‌تواند در جذب و توسعه پایدار گردشگر و گردشگری مؤثر باشد که در این مطالعه در نظر گرفته شده‌اند، عبارتند از: هتل، مسافرخانه و...، واحدهای پذیرایی بین راهی و رستوران، دفاتر خدمات مسافرتی، تعداد شرکت‌های مسافربری، نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری، پارک‌های عمومی، تعداد وسایل نقلیه عمومی، فرصت‌های سرمایه‌گذاری و مناطق نمونه گردشگری در بین شهرستان‌های استان کرمانشاه و .... بدین ترتیب توانمندی‌های این استان در زمینه توسعه گردشگری و عدم توسعه یافتگی آن در این بخش، انجام چنین پژوهشی را ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. استان کرمانشاه به طور بالقوه در طول تاریخ جاذب مسافران و گردشگران زیادی بوده است. اما این نکته حائز اهمیت است که

Archive of SID

www.SID.ir

کدام یک از شهرستان‌های استان از زیرساخت‌های بیشتری نسبت به تعداد گردشگران برخوردار است؟ همچنین وضعیت توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری چگونه می‌باشد؟

پیشینه تحقیق

در پژوهش‌های گردشگری تا دهه ۱۹۹۰ مطالب اندکی در مورد سطح‌بندی نواحی گردشگری انتشار یافته است. اما طی چند دهه اخیر محققان به سطح‌بندی گردشگری در مقیاس منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و ناحیه‌ای پرداخته‌اند (Law Christofher,2000:120). از جمله مطالعاتی که در زمینه گردشگری به بررسی وضعیت تسهیلات گردشگری مناطق مورد نظر گردشگران صورت گرفته می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: صدرموسوی و دخیلی کهنموئی (۱۳۸٤)، در پژوهشی با عنوان «ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دید گردشگران به ویژه گردشگران کندوان و قلعه بابکو شرفخانه» به این نتیجه رسیده‌اند که زیرساخت‌های گردشگری در اغلب زمینه‌ها به طور مناسب توزیع نشده است. حدادی‌نیا (۱۳۸۷) چهار پهنه مناسب گردشگری طبیعی را در پژوهش خود با هدف پهنه‌بندی گردشگری متکی به طبیعت مبتنی بر معیارهای زیست محیطی در شهرستان خاتم (استان قم) شناسایی نمود و در اولویت‌بندی پهنه‌ها با استفاده از تکنیک تاپسیس، به این نتیجه رسید که پهنه واقع در خوانسار بالاترین اولویت و پهنه‌ای در غرب هرات کمترین اولویت را به خود اختصاص داده‌اند. نتایج پژوهش شماعی و موسی‌وند (۱۳۹۰)، با هدف سطح-بندی شهرستان‌های استان اصفهان از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل تاپسیس و AHP نشان داد دو شهرستان اصفهان و کاشان به ترتیب به عنوان نواحی اول و دوم گردشگری، بیشترین امتیاز را به زیرساخت‌های گردشگری در بین شهرستان‌های استان اصفهان به خود اختصاص داده‌اند.

وارثی و همکاران (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای با هدف بررسی وضعیت زیرساخت‌های گردشگری در شهر اصفهان با تأکید بر هتل‌های این شهر، نشان داده‌اند که نبود هتل و مسافرخانه‌ها برای گروه‌های کم درآمد و عدم وجود اتاق‌های خالی در برخی از ایام سال به عنوان تهدیدهای صنعت هتل‌داری در این شهر محسوب می‌شوند. همچنین، بین خدمات ارائه شده از طرف هتل‌های شهر اصفهان و امکان سکونت مجدد در این هتل‌ها و بین امکانات و خدمات گردشگری شهر اصفهان با سفرهای مجدد گردشگران به این شهر رابطهٔ معناداری وجود دارد. موسی‌وند و ساسان‌پور (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای به بررسی نقش زیرساخت‌های شهری جهت تعیین قطب گردشگری با استفاده از مدل‌های تاپسیس و ای. اچ. پی در استان مازندران پرداختند. آنها در مطالعه‌ی خود از معیارهایی نظیر دفاتر خدمات مسافرتی، واحدهای اقامتی و هتل‌ها، واحدهای پذیرایی بین راهی، رستوران‌ها، کارگاه‌های عمده فروشی و خرده فروشی، فروشگاه‌های صنایع دستی و پایانه‌های

Archive of SID

www.SID.ir

حمل و نقل و ... استفاده کردند. نتایج نشان داد که با توجه به معیارهای مورد نظر، شهرستان رامسر از بیشترین امتیاز به عنوان قطب گردشگری برخوردار می‌باشد. نوری و تقی زاده (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با هدف اولویت‌بندی مناطق نمونه گردشگری جهت سرمایه‌گذاری در قطب گردشگری اورامانات در شمال غربی استان کرمانشاه انجام دادند به این نتیجه رسیدند که منطقه مورد مطالعه با توجه به دارا بودن شرایط و جاذبه‌های فراوان گردشگری قابلیت‌های مهمی جهت سرمایه‌گذاری و بالطبع توسعه صنعت گردشگری دارد. مولایی هشتجین و ابراهیمی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «شناسایی قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری و تأثیر آن بر جذب گردشگر در شهرستان املش» به شیوه سنجش کمی انجام دادند؛ برابر نتایج حاصله از ارزیابی-های صورت گرفته، عملاً قابلیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی املش تأیید و توانمندی قابلیت‌ها در جذب گردشگران داخلی و خارجی مثبت ارزیابی شده که می‌توانند موجبات رونق گردشگری و توسعه شهرستان را فراهم سازند. همچنین موقعیت کوهستانی و ییلاقی شهرستان املش، قابلیت و توانایی آن را دارد؛ از طریق شیوه‌های مختلف منجر به جلب و جذب گردشگر و رونق گردشگری در املش و رشد بالندگی شهرستان را رقم زند.

میرنجف موسوی و همکاران (۱۳۹٤) در تحقیقی که با عنوان «بررسی و اولویت‌بندی توان‌ها و زیرساخت‌های توسعهٔ گردشگری با روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره (شهرستان‌های استان کردستان)» انجام دادند با استفاده از مدلهای تاپسیس و ویکور دریافتند که شهرستان سنندج در سطح فرا برخوردار و شهرستان‌های دهگلان و دیواندره در سطح فرو برخوردار (محروم) به لحاظ شاخص‌های زیرساختی گردشگری قرار گرفته‌اند. همچنین، طبق نتایج روش ضریب پراکندگی نیز معیارهای: تعداد فروشگاه‌های صنایع دستی و تعداد دفاتر خدمات مسافرتی و گردشگری و شرکت‌های حمل و نقل و مسافرتی به طور نابرابری در میان شهرستان‌های این استان توزیع شده است. علی اکبری و همکاران (۱۳۹٤) در مقاله‌ای با عنوان «مدیریت یکپارچه‌ی گردشگری، راهبردی برای توسعه منطقه‌ای در استان آذربایجان غربی» با استفاده از آزمون خی دو دریافتند که میان مدیریت یکپارچه گردشگری و توسعه منطقه‌ای در استان آذربایجان غربی و مؤلفه‌های مورد بررسی ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین بر اساس نتایج آزمون کای اسکوار، مؤلفه های تقویت سازمانی و ظرفیت‌سازی و مشارکت ذی‌نفعان، با مدیریت یکپارچه گردشگری رابطه معناداری دارند.

با توجه به تحقیقات ذکر شده و با توجه به اینکه هدف اصلی در مطالعه حاضر تعیین وضعیت توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان کرمانشاه به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری است، لذا، فقط مقصد و آن هم تأکید بر زیرساخت‌های مناسب برای جذب گردشگر مورد توجه است. بر این اساس و با توجه به هدف تحقیق، به منظور فراهم آمدن شرایط مناسب (توسعه یافتگی یک منطقه) وجود عوامل زیر ضروری به نظر می‌رسد: "۱- وجود جاذبه‌های گردشگری شامل جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و انسان ساخت؛

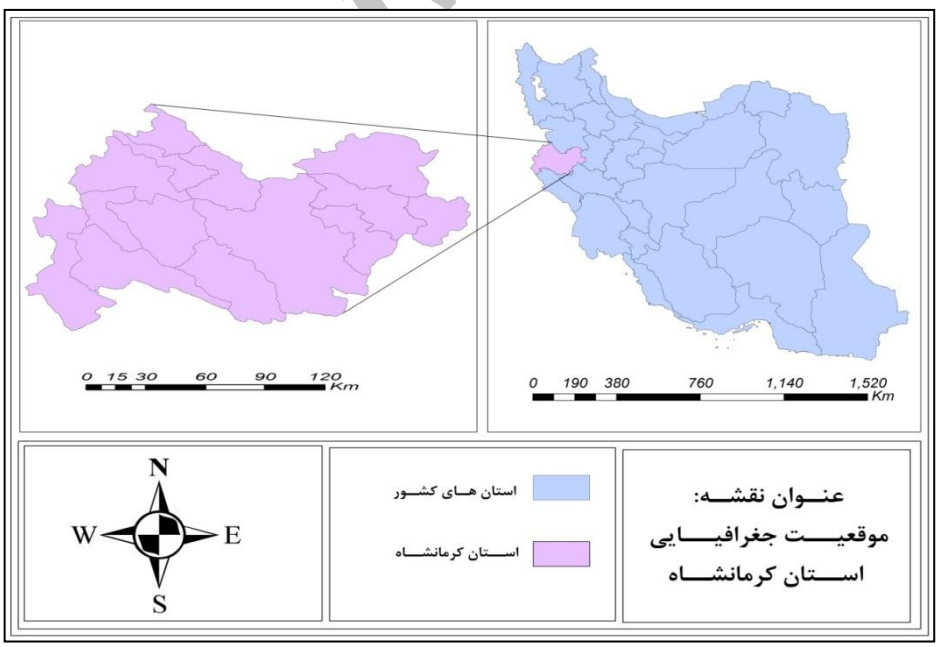
Archive of SID

www.SID.ir

۲- وجود زیرساخت‌های مناسب شامل راه‌ها و آب، برق، تلفن و سیستم فاضلاب مناسب؛ ۳- وجود عناصر خدماتی برای گردشگران شامل هتل‌ها و مراکز مختلف آژانس‌های خدماتی گردشگری؛ ٤- تبلیغات مناسب و معرفی شایسته امکانات و جاذبه‌های گردشگری و ٥- سیاست‌گذاری مناسب و سیستم اداری کارآمد" (دهستانی، ۱۳۸۳: ۳۲).

قلمرو تحقیق

استان کرمانشاه، در ۳۳ درجه و ٤٠ دقیقه تا ۳٥ درجه و ۱۸ دقیقه طول شرقی و ٤٥ درجه و ۲٤ دقیقه تا ٤۸ درجه و ۷ دقیقه عرض شمالی واقع شده است و از شمال به استان کردستان، از جنوب به استان‌های لرستان و ایلام و از شرق به استان همدان و از غرب با ۳۳۰ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق همسایه است. استان کرمانشاه با وسعت ۲٥۰۳۸ کیلومتر مربع در سال ۱۳۸٥، ۱۸۷۹۳۸٥ نفر جمعیت داشته و ارتفاع متوسط آن از سطح دریاهای آزاد حدود ۱۲۰۰ متر است. استان کرمانشاه به لحاظ تقسیمات سیاسی شامل ۱٤ شهرستان، ۲۹ بخش، ۲۸ شهر و ۸٥ دهستان بوده و میزان شهرنشینی و روستانشینی در این استان به ترتیب ٦٦/۷۹ درصد و۳۲/۹۲ درصد است و حدود ۰/۲۹ درصد جمعیت استان جزو جمعیت غیره ساکن می‌باشد (سالنامه آماری استان کرمانشاه، ۱۳۹۰).

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی استان کرمانشاه در کشور

www.SID.ir

روش تحقیق

با تأکید بر نگرش سیستمی در این مقاله از روش توصیفی ـ تحلیلی استفاده شده است. به این ترتیب که ابتدا اطلاعات و آمار مورد نیاز در ارتباط با زیرساخت‌های مربوط به گردشگری در سطح شهرستان‌های استان کرمانشاه جمع آوری گردیده است، سپس از طریق مدل TOPSIS شهرستان‌های استان بر اساس توانمندی‌های زیرساختی در زمینه گردشگری اولویت‌بندی شدند. لازم به ذکر است جهت تعیین وزن شاخص‌های پژوهش از طریق تکمیل پرسشنامه کارشناسان (۳۰ نفر از کارشناسان و متخصصان گردشگری) از مدل AHP استفاده گردید. در ادامه جهت بررسی شهرستان‌های استان در دسته‌های همگن، نتایج نهایی تکنیک تاپسیس وارد نرم‌افزار SPSS گردید و با استفاده از تکنیک تحلیل خوشه‌ای شهرستان‌های استان کرمانشاه در پنج دسته بسیار برخوردار، برخوردار، نسبتاً برخوردار (متوسط)، محروم، و بسیار محروم به لحاظ وضعیت زیرساخت‌های گردشگری دسته‌بندی شدند. نهایتاً اینکه جهت نمایش فضایی وضعیت توسعه شهرستان‌های استان کرمانشاه بر اساس توانمندی در زیر ساخت‌های گردشگری نتایج تحلیل خوشه‌ای وارد نرم‌افزار GIS گردید و شهرستان‌های استان در پنج دسته فوق بر روی نقشه نمایش داده شد.

معیارهای مورد استفاده جهت رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه

جهت دستیابی به هدف اصلی پژوهش از ۱۸ شاخص مرتبط با زیرساخت‌های گردشگری استفاده گردید. که عبارتند از: X_1 = تعداد منطقه نمونه گردشگری، X_2 = تعداد نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری، X_3 = تعداد چاپخانه‌های تحت نظارت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، X_4 = تعداد اماکن متبرکه اسلامی، X_5 = خدمات بانکی، X_6 = شاغلان بخش هتل و رستوران، X_7 = تعداد شاغلان بخش مسافربری، X_8= راههای زیر پوشش اداره کل راه و ترابری استان (کیلومتر)، X_9 = تعداد پایانه مسافربری، X_{10} = دفترخدمات ارتباطی، X_{11} = شرکت‌های تعاونی حمل و نقل، X_{12} = تعداد پمپ بنزین، X_{13} = تعداد ایستگاه‌های آتش نشانی، X_{14} = تعداد توالت‌های عمومی، X_{15} = پارک عمومی، X_{16} = وسعت فضای سبز شهری (مترمربع)، X_{17} = تعداد زیرساخت‌های اقامتی، X_{18} = تعداد مراکز بهداشت درمانی. (جدول شماره ۱).

Archive of SID

www.SID.ir

جدول ۱: داده‌های اولیه جهت رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه به لحاظ برخورداری از زیرساختهای گردشگری

شاخص شهرستان	X۱	X۲	X3	X4	X5	X۶	X۷	X۸	X۹	X۱۰	X۱۱	X۱۲	X۱۳	X۱۴	X۱۵	X۱۶	X۱۷	X۱۸
اسلام-آبادغرب	۲	۱۷	۳	۱۹	۲٤	۱٥٦	۳۷۸۲	۱٦۰	۱	٥	۸	٥۰	۳	۸٥	۲۰	۷۹۸۰۹٦	۱۳۱	۱٥
پاوه	۷	۱۲	۱	٥	۱٦	٦۷	۱۲۱٦	۲۱۱	۱	۳	۲	۱۳	۲	۲٥	۹	۱۹۸٥۰۰	۹۰	۹
ثلاث-باباجانی	۳	٦	۰	۰	۲	۱۰	۳۷۱	۱۷۸	۰	۲	۰	۳	۱	۷	٤	٥٥۸۰۰	۱٦	٥
جوانرود	۲	۹	۱	۲	۱۱	۷۹	۷۸۹	٤٤/۳	۱	۳	٤	٥	۱	۳۲	٤	۸۰۰۰۰	۷٥	٦
دالاهو	۲	۸	۰	۰	۱۱	۱٥	٦٦٤	۱۳٥	۱	۱	۰	۱۲	۰	۱۱	۸	٤۷۰۰۰	۱۳	۷
روانسر	۳	۸	۰	۳	۸	۳۲	۱۰۲۳	۱۲٤/٦	۱	۱	۰	۱٤	۲	٦	٥	۱۳٥۸۱۹	۱۹	٥
سرپل-ذهاب	٤	۱۰	۲	٤	۱۳	٦۷	۱۹٤۷	۱۲٦/۸	۱	۲	۲	۱۷	۱	٥	۱۸	٥۱۳۳۹۷	٥۲	۸
سنقر	۳	۱۳	۲	۲۱	۱۷	۱٤۹	۱٦٤٥	۱٥۳/۹	۱	٤	۳	۱۷	۲	٤	۱٦	٤٥۲۰۰۰	۷۹	۱۲
صحنه	۳	۱۰	۲	۷	۱٤	٥۳	۱٤٤۰	۱۷۰/۹	۱	۳	۰	۱۱	۲	٤	۸	۷۲۰۰۰۰	٤۷	۸
قصرشیرین	۳	۱۰	۱	٥	۱۰	۳٦	۱۱۰٥	۲۸٦/٥	۱	۰	۰	۸	۱	٥	۷	۳٥۳٤۲٥	٦۱	٤
کرمانشاه	۸	۲۸	۳٥	۲۲	۲٦۳	۲۲۱۳	۳۲۸۱۰	٤٦۱/٥٤	۳	۱۳٥	۱٤	۲۹٥	۱۲	۱۸۳	۱۳۲	۷٥٥۷۰۰۰	۱۰۰۲	٥۸
کنگاور	۳	۱۲	۲	٤	۱۸	۱۱۰	۲٤۷۳	۸٦/۹	۲	۳	۱	۲٥	۱	٤	۱۳	٥۸۰۰۰۰	۹٤	۸
گیلانغرب	٤	۱۲	۱	٦	۱۳	۸٥	۱۲۷٦	۲٦۹/٥	۱	۲	۲	۱۰	۲	۳	۹	۲۰۸۰۰۰	۳۸	۸
هرسین	۳	۱۰	۱	۳	۱۷	۱۱۳	۱٤۸۱	۹٦/۹	۲	٤	۰	۲۰	۲	٥	۳	٤۳۲۰۰۰	٤۱	۱۱

مأخذ: مرکز آمار ایران (۱۳۹۰) و دفتر مناطق نمونه گردشگری (۱۳۸۹).

Archive of SID

یافته‌های تحقیق

۱- نتایج تکنیک تاپسیس

جهت اولویت‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل TOPSIS، ابتدا داده‌های اولیه نسبت به تعداد گردشگران هر شهرستان محاسبه گردید و مراحل این مدل به صورت زیر محاسبه گردید:

www.SID.ir

مرحلهٔ اول: تشکیل ماتریس داده‌ها (A_{ij}) بر اساس m گزینه و n شاخص به‌صورت جدول شماره ۲ بیان می‌شود:

جدول ۲: نتایج ماتریس (A_{ij}) در استان کرمانشاه

شاخص / شهرستان	X۱	X۲	X3	X4	X5	X۶	X۷	X۸	X۹	X۱۰	X۱۱	X۱۲	X۱۳	X۱۴	X۱۵	X۱۶	X۱۷	X۱۸
اسلام-آبادغرب	٤	۰/۰۱۱	۰/۰۰۲	۱۸/۸۱۲	۰/۰۱٦	۰/٤۱۲	۹/۹۹۳	۷/۷۸٦	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵	۰/۰۳۳	۰/۰۰۲	۰/۰۵٦	۰/۰۱۳	۵۲۳/۳٤	۰/۰۸٦	۰/۰۱۰
پاوه	۱٤	۰/۰۲۳	۰/۰۰۲	٤/۹۵۰	۰/۰۳۰	۰/٦٤۰	۱۱/٦۱۵	۲٦/۲۱۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰٦	۰/۰۰٤	۰/۰۲۵	۰/۰۰٤	۰/۰٤۷	۰/۰۱۷	۳۷٦/۰٦	۰/۱۷۱	۰/۰۱۷
ثلاث-باباجانی	٦	۰/۰۱٦	۰	۰	۰/۰۰۵	۰/۱٤۳	۵/۲۹۵	۱۰/٦۵۹	۰	۰/۰۰۵	۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۳	۰/۰۱۸	۰/۰۱۰	۱٤٤/٦۳	۰/۰٤۱	۰/۰۱۳
جوانرود	٤	۰/۰۱٤	۰/۰۰۲	۱/۹۸۰	۰/۰۱۸	۰/۸۹۵	۸/۹٤۱	۵/۷۹۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۵	۰/۰۰٦	۰/۰۰۸	۰/۰۰۲	۰/۰۵۱	۰/۰۰٦	۱۲۷/۳۹	۰/۱۱۹	۰/۰۱۰
دالاهو	٤	۰/۰۱۹	۰	۰	۰/۰۲٦	۰/۱۵۰	٦/٦۲۹	۷/۱۳۵	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰	۰/۰۲۸	۰	۰/۰۲٦	۰/۰۱۹	۱۱۰/۳۳	۰/۰۳۱	۰/۰۱٦
روانسر	٦	۰/۰۱۸	۰	۲/۹۷۰	۰/۰۱۸	۰/۳۲۰	۱۰/۲۲۰	۱۰/۳٦٦	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰	۰/۰۳۱	۰/۰۰٤	۰/۰۱۳	۰/۰۱۱	۲۹۹/٦٦	۰/۰٤۲	۰/۰۱۱
سرپل-ذهاب	۸	۰/۰۱۲	۰/۰۰۲	۳/۹٦۰	۰/۰۱۵	۰/۳۱۳	۹/۰۸۸	۱۳/۹٦۵	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۲۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰٦	۰/۰۲۱	٦۰٤/۳۸	۰/۰٦۱	۰/۰۰۹
سنقر	٦	۰/۰۱۳	۰/۰۰۲	۲۰/۷۹۲	۰/۰۱۸	۰/٦۰۰	٦/٦۲۱	٦/٦۰۸	۰/۰۰۱	۰/۰۰٤	۰/۰۰۳	۰/۰۱۸	۰/۰۰۲	۰/۰۰٤	۰/۰۱٦	٤٦۵/۹۲	۰/۰۸۱	۰/۰۱۲
صحنه	٦	۰/۰۱۳	۰/۰۰۳	٦/۹۳۱	۰/۰۱۸	۰/۱۸۷	۵/۰۷۰	۱۱/٦۲٦	۰/۰۰۱	۰/۰۰٤	۰	۰/۰۱٤	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵	۰/۰۱۰	۹٤۲/۲۳	۰/۰٦۲	۰/۰۱۰
قصرشیرین	٦	۰/۰٤۱	۰/۰۰٤	٤/۹۵۰	۰/۰٤۱	۰/٤۱۲	۱۲/٦٤۲	۱٤/۲۸۹	۰/۰۰٤	۰	۰	۰/۰۳۳	۰/۰۰٤	۰/۰۲۱	۰/۰۲۹	۱٤٤۹/٤۷	۰/۲۵۰	۰/۰۱٦
کرمانشاه	۱٦	۰/۰۰۳	۰/۰۰٤	۲۱/۷۸۲	۰/۰۲۷	۰/۸۷۹	۱۳/۰۳۵	۷/۹۹۵	۰	۰/۰۱٤	۰/۰۰۱	۰/۰۳۱	۰/۰۰۱	۰/۰۱۹	۰/۰۱٤	۷۸۱/۳۳	۰/۱۰٤	۰/۰۰٦
کنگاور	٦	۰/۰۱۵	۰/۰۰۲	۳/۹٦۰	۰/۰۲۲	۰/۵۵٦	۱۲/۵۱۰	۹/۷۵۳	۰/۰۰۲	۰/۰۰٤	۰/۰۰۱	۰/۰۳۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۵	۰/۰۱٦	۷۱۹/۵۳	۰/۱۱۷	۰/۰۱۰
گیلانغرب	۸	۰/۰۱۹	۰/۰۰۲	۵/۹٤۱	۰/۰۲۱	۰/۵۹۷	۸/۹۵۹	۱۲/۰٤۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	۰/۰۱٦	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵	۰/۰۱٤	۳۳۰/٤٤	۰/۰٦۰	۰/۰۱۳
هرسین	٦	۰/۰۱۱	۰/۰۰۱	۲/۹۷۰	۰/۰۱۹	۰/۵۵۵	۷/۲۷۳	۹/٦٤۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰٤	۰	۰/۰۲۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۵	۰/۰۰۳	٤۷۳/۱٦	۰/۰٤۵	۰/۰۱۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹٤

مرحلهٔ دوم: بی‌مقیاس کردن داده‌ها و تشکیل ماتریس استاندارد (R) که نتایج آن در جدول شماره (۳) آمده است.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^{m} a_{kj}^2}} \quad \rightarrow \quad R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & \cdots & r_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ r_{m1} & \cdots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

مرحلهٔ سوم: تعیین وزن هر یک از شاخص‌ها (w_i) بر اساس رابطهٔ زیر:

$$\sum_{i=1}^{n} W_i = 1 \quad \rightarrow \quad V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & \cdots & w_n r_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ w_1 r_{m1} & \cdots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

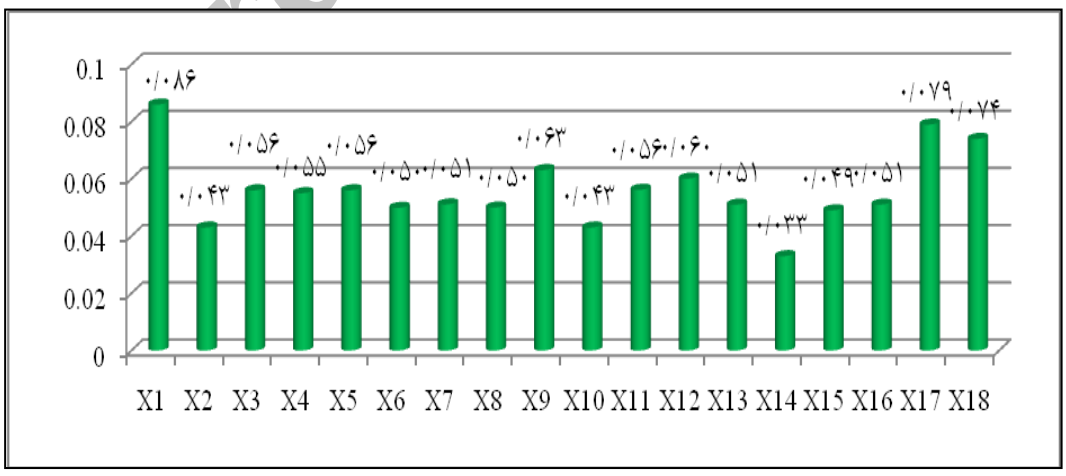
Archive of SID

www.SID.ir

جدول ۳: ماتریس (R) بی مقیاس سازی داده‌ها

شاخص / شهرستان	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18
اسلام-آبادغرب	۰/۱۳۵	۰/۱۶٤	۰/۲٤۱	۰/٤۹۵	۰/۱۸۷	۰/۲۰۸	۰/۲۸۱	۰/۱۷۳	۰/۰۹۱	۰/۱۶۸	۰/٤۹۷	۰/۳۶۳	۰/۲۰۳	۰/۵۵۶	۰/۲۲۵	۰/۲۲۱	۰/۲۱٤	۰/۲۱۵
پاوه	۰/٤۷۲	۰/۳۳٤	۰/۲۳۲	۰/۱۳۰	۰/۳۶۱	۰/۳۲۳	۰/۳۲۷	۰/۵۸۲	۰/۲۶٤	۰/۲۹۲	۰/۳۵۹	۰/۲۷۳	۰/۳۹۰	۰/٤۷۲	۰/۲۹۲	۰/۱۵۹	۰/٤۲٤	۰/۳۷۲
ثلاث-باباجانی	۰/۲۰۲	۰/۲۲۸	۰	۰	۰/۰۶۲	۰/۰۷۲	۰/۱٤۹	۰/۲۳۷	۰	۰/۲۶۶	۰	۰/۰۸۶	۰/۲۶۷	۰/۱۸۱	۰/۱۷۸	۰/۰۶۱	۰/۱۰۳	۰/۲۸۳
جوانرود	۰/۱۳۵	۰/۲۱۰	۰/۱۹۵	۰/۰۵۲	۰/۲۰۹	۰/٤۵۱	۰/۲۵۲	۰/۱۲۹	۰/۲۲۲	۰/۲٤۵	۰/۶۰٤	۰/۰۸۸	۰/۱۶٤	۰/۵۰۸	۰/۱۰۹	۰/۰۵٤	۰/۲۹۷	۰/۲۰۸
دالاهو	۰/۱۳۵	۰/۲۷۶	۰	۰	۰/۳۰۸	۰/۰۷۶	۰/۱۸۷	۰/۱۵۸	۰/۳۲۷	۰/۱۲۱	۰	۰/۳۱۲	۰	۰/۲۵۸	۰/۳۲۲	۰/۰٤۷	۰/۰۶۷	۰/۳۵۹
روانسر	۰/۲۰۲	۰/۲۵۹	۰	۰/۰۷۸	۰/۲۱۰	۰/۱۶۱	۰/۲۸۸	۰/۲۳۰	۰/۳۰۷	۰/۱۱۳	۰	۰/۳٤۲	۰/٤۵۵	۰/۱۳۲	۰/۱۸۹	۰/۱۲۷	۰/۱۰٤	۰/۲٤۱
سرپل-ذهاب	۰/۲۷۰	۰/۱۷۳	۰/۲۸۹	۰/۱۰٤	۰/۱۸۲	۰/۱۵۸	۰/۲۵۶	۰/۳۱۰	۰/۱۶٤	۰/۱۲۱	۰/۲۲۳	۰/۲۲۱	۰/۱۲۱	۰/۰۵۹	۰/۳۶۳	۰/۲۵۶	۰/۱۵۲	۰/۲۰۶
سنقر	۰/۲۰۲	۰/۱۹۷	۰/۲۵۳	۰/۵٤۷	۰/۲۰۹	۰/۳۰۲	۰/۱۸۶	۰/۱٤۷	۰/۱٤٤	۰/۲۱۲	۰/۲۹۳	۰/۱۹٤	۰/۲۱۲	۰/۰٤۱	۰/۲۸۳	۰/۱۹۷	۰/۲۰۲	۰/۲۷۰
صحنه	۰/۲۰۲	۰/۱۹۲	۰/۳۲۱	۰/۱۸۲	۰/۲۱۸	۰/۰۹٤	۰/۱٤۳	۰/۲۵۸	۰/۱۸۲	۰/۲۰۲	۰	۰/۱۵۹	۰/۲۷۰	۰/۰۵۲	۰/۱۸۰	۰/۳۹۹	۰/۱۵۳	۰/۲۲۸
قصرشیرین	۰/۲۰۲	۰/۶۰۲	۰/۵۰۳	۰/۱۳۰	۰/٤۸۸	۰/۲۰۸	۰/۳۵۶	۰/۳۱۷	۰/۵۷۲	۰	۰	۰/۳۶۳	۰/٤۲۲	۰/۲۰۵	۰/٤۹۲	۰/۶۱۳	۰/۶۲۲	۰/۳۵۸
کرمانشاه	۰/۵۳۹	۰/۰٤۳	۰/٤٤٤	۰/۵۷۳	۰/۳۲٤	۰/٤٤۳	۰/۳۶۷	۰/۱۷۸	۰/۰٤۳	۰/۷۱۷	۰/۱۳۷	۰/۳۳۷	۰/۱۲۸	۰/۱۸۹	۰/۲۳٤	۰/۳۳۱	۰/۲۵۷	۰/۱۳۱
کنگاور	۰/۲۰۲	۰/۲۱۹	۰/۳۰٤	۰/۱۰٤	۰/۲۶۶	۰/۲۸۱	۰/۳۵۲	۰/۲۱۷	۰/۳٤۶	۰/۱۹۱	۰/۱۱۸	۰/۳٤۳	۰/۱۲۸	۰/۰٤۹	۰/۲۷۷	۰/۳۰٤	۰/۲۹۰	۰/۲۱۷
گیلانغرب	۰/۲۷۰	۰/۲۸۰	۰/۱۹۵	۰/۱۵۶	۰/۲٤۶	۰/۳۰۱	۰/۲۵۲	۰/۲۶۷	۰/۲۲۱	۰/۱۶۳	۰/۳۰۱	۰/۱۷۶	۰/۳۲۷	۰/۰٤۸	۰/۲٤۵	۰/۱٤۰	۰/۱۵۰	۰/۲۷۷
هرسین	۰/۲۰۲	۰/۱۶۱	۰/۱۳٤	۰/۰۷۸	۰/۲۲۲	۰/۲۸۰	۰/۲۰۵	۰/۲۱٤	۰/۳۰۵	۰/۲۲۵	۰	۰/۲٤۲	۰/۲۲۶	۰/۰۵۵	۰/۰۵۶	۰/۲۰۰	۰/۱۱۲	۰/۲۶۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹٤

نمودار ۱: وزن معیارهای ۱۸ گانه پژوهش با استفاده از مدل AHP ، مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹٤.

جهت محاسبه وزن شاخص‌ها در این پژوهش از مدل AHP استفاده شده است. در نمودار شماره (۱) وزن هر یک از شاخص‌های تحقیق بر اساس مدل AHP نشان داده شده است. نمودار شماره ۱ نشان می‌دهد

Archive of SID
www.SID.ir

در بین ۱۸ شاخص مورد بررسی شاخص مناطق نمونه گردشگری (X۱) با وزن ۰/۰۸۶ بیشترین اهمیت و شاخص تعداد توالت‌های عمومی (X۱۴) با وزن ۰/۰۳۳کمترین اهمیت را از نظر کارشناسان مرتبط با امر گردشگری داشته است. بعد محاسبه وزن هر یک از شاخص‌ها، ماتریس (V) تشکیل می‌شود (جدول شماره ٤). در واقع ماتریس (V) حاصل ضرب مقادیر استاندارد هر شاخص در وزن مربوط به خود می‌باشد (یعنی ماتریس R ضربدر وزن هر کدام از شاخص‌ها).

جدول شماره ٤: ماتریس بی مقیاس وزن دار شده (ماتریس V)

شاخص شهرستان	X۱	X۲	X3	X4	X5	X۶	X۷	X۸	X۹	X۱۰	X۱۱	X۱۲	X۱۳	X۱۴	X۱۵	X۱۶	X۱۷	X۱۸
اسلام-آبادغرب	۰/۰۱۲	۰/۰۰۷	۰/۰۱٤	۰/۰۲۷	۰/۰۱۰	۰/۰۱۰	۰/۰۱٤	۰/۰۰۹	۰/۰۰٦	۰/۰۰۷	۰/۰۲۸	۰/۰۲۲	۰/۰۱۰	۰/۰۱۸	۰/۰۱۱	۰/۰۱۱	۰/۰۱۷	۰/۰۱٦
پاوه	۰/۰٤۱	۰/۰۱٤	۰/۰۱۳	۰/۰۰۷	۰/۰۲۰	۰/۰۱٦	۰/۰۱۷	۰/۰۲۹	۰/۰۱۷	۰/۰۱۳	۰/۰۲۰	۰/۰۱٦	۰/۰۲۰	۰/۰۱٦	۰/۰۱٤	۰/۰۰۸	۰/۰۳۳	۰/۰۲۸
ثلاث-باباجانی	۰/۰۱۷	۰/۰۱۰	۰	۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰٤	۰/۰۰۸	۰/۰۱۲	۰	۰/۰۱۱	۰	۰/۰۰۵	۰/۰۱٤	۰/۰۰٦	۰/۰۰۹	۰/۰۰۳	۰/۰۰۸	۰/۰۲۱
جوانرود	۰/۰۱۲	۰/۰۰۹	۰/۰۱۱	۰/۰۰۳	۰/۰۱۲	۰/۰۲۳	۰/۰۱۳	۰/۰۰٦	۰/۰۱٤	۰/۰۱۱	۰/۰۳٤	۰/۰۰۵	۰/۰۰۸	۰/۰۱۷	۰/۰۰۵	۰/۰۰۳	۰/۰۲۳	۰/۰۱۵
دالاهو	۰/۰۱۲	۰/۰۱۲	۰	۰	۰/۰۱۷	۰/۰۰٤	۰/۰۱۰	۰/۰۰۸	۰/۰۲۱	۰/۰۰۵	۰	۰/۰۱۹	۰	۰/۰۰۸	۰/۰۱٦	۰/۰۰۲	۰/۰۰٦	۰/۰۲۷
روانسر	۰/۰۱۷	۰/۰۱۱	۰	۰/۰۰٤	۰/۰۱۲	۰/۰۰۸	۰/۰۱۵	۰/۰۱۲	۰/۰۱۹	۰/۰۰۵	۰	۰/۰۲۱	۰/۰۲۳	۰/۰۰٤	۰/۰۰۹	۰/۰۰٦	۰/۰۰۸	۰/۰۱۸
سرپل-ذهاب	۰/۰۲۳	۰/۰۰۷	۰/۰۱۹	۰/۰۰٦	۰/۰۱۰	۰/۰۰۸	۰/۰۱۳	۰/۰۱٦	۰/۰۱۰	۰/۰۰۵	۰/۰۱۳	۰/۰۱۳	۰/۰۰٦	۰/۰۰۲	۰/۰۱۸	۰/۰۱۳	۰/۰۱۲	۰/۰۱۵
سنقر	۰/۰۱۷	۰/۰۰۸	۰/۰۱٤	۰/۰۳۰	۰/۰۱۲	۰/۰۱۵	۰/۰۱۰	۰/۰۰۷	۰/۰۰۹	۰/۰۰۹	۰/۰۱٦	۰/۰۱۲	۰/۰۱۱	۰/۰۰۱	۰/۰۱٤	۰/۰۱۰	۰/۰۱٦	۰/۰۲۰
صحنه	۰/۰۱۷	۰/۰۰۸	۰/۰۱۸	۰/۰۱۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۵	۰/۰۰۷	۰/۰۱۳	۰/۰۱۲	۰/۰۰۹	۰	۰/۰۱۰	۰/۰۱٤	۰/۰۰۲	۰/۰۰۹	۰/۰۲۰	۰/۰۱۲	۰/۰۱۷
قصر شیرین	۰/۰۱۷	۰/۰۲٦	۰/۰۲۸	۰/۰۰۷	۰/۰۲۷	۰/۰۱۰	۰/۰۱۸	۰/۰۱٦	۰/۰۳٦	۰	۰	۰/۰۲۲	۰/۰۲۲	۰/۰۰۷	۰/۰۲٤	۰/۰۳۱	۰/۰٤۹	۰/۰۲٦
کرماشاه	۰/۰٤٦	۰/۰۰۲	۰/۰۲۵	۰/۰۳۲	۰/۰۱۸	۰/۰۲۲	۰/۰۱۹	۰/۰۰۹	۰/۰۰۳	۰/۰۳۱	۰/۰۰۸	۰/۰۲۰	۰/۰۰۷	۰/۰۰٦	۰/۰۱۱	۰/۰۱۷	۰/۰۲۰	۰/۰۱۰
کنگاور	۰/۰۱۷	۰/۰۰۹	۰/۰۱۷	۰/۰۰٦	۰/۰۱۵	۰/۰۱٤	۰/۰۱۸	۰/۰۱۱	۰/۰۲۲	۰/۰۰۸	۰/۰۰۷	۰/۰۲۱	۰/۰۰۷	۰/۰۰۲	۰/۰۱٤	۰/۰۱٦	۰/۰۲۳	۰/۰۱٦
گیلانغرب	۰/۰۲۳	۰/۰۱۲	۰/۰۱۱	۰/۰۰۹	۰/۰۱٤	۰/۰۱۵	۰/۰۱۳	۰/۰۱۳	۰/۰۱٤	۰/۰۰۷	۰/۰۱۷	۰/۰۱۱	۰/۰۱۷	۰/۰۰۲	۰/۰۱۲	۰/۰۰۷	۰/۰۱۲	۰/۰۲۱
هرسین	۰/۰۱۷	۰/۰۰۷	۰/۰۰۸	۰/۰۰٤	۰/۰۱۲	۰/۰۱٤	۰/۰۱۰	۰/۰۱۱	۰/۰۱۹	۰/۰۱۰	۰	۰/۰۱۵	۰/۰۱۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۱۰	۰/۰۰۹	۰/۰۱۹

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹٤

Archive of SID

www.SID.ir

مرحلهٔ چهارم و پنجم: تعیین فاصله **i**مین آلترناتیو از آلترناتیو ایده‌آل (بالاترین عملکرد هر شاخص) و تعیین فاصله i امین آلترناتیو از آلترناتیو ایده‌آل حداقل (پایین‌ترین عملکرد هر شاخص) بر اساس رابطه‌های زیر:

$$A^* = \{(max v_{ij} | j \in J), (min v_{ij} | j \in j)\} \quad \rightarrow \quad A^*\{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$$

$$A^- = \{(min v_{ij} | j \in J), (max v_{ij} | j \in j)\} \quad \rightarrow \quad A^-\{v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^-\}$$

جدول ۵: بالاترین (A^*) و پایین‌ترین (A^-) عملکرد هر شاخص

	۱X	۲X	X3	X4	X5	۶X	۷X	۸X	۹X
	۰/۰۴۶	۰/۰۲۶	۰/۰۲۸	۰/۰۳۲	۰/۰۲۷	۰/۰۲۳	۰/۰۱۹	۰/۰۲۹	۰/۰۳۶
A^+	۱۰X	۱۱X	۱۲X	۱۳X	۱۴X	۱۵X	۱۶X	۱۷X	۱۸X
	۰/۰۳۱	۰/۰۳۴	۰/۰۲۲	۰/۰۲۳	۰/۰۱۸	۰/۰۲۴	۰/۰۳۱	۰/۰۴۹	۰/۰۲۸
	۱X	۲X	X3	X4	X5	۶X	۷X	۸X	۹X
	۰/۰۱۲	۰/۰۰۲	۰	۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۷	۰/۰۰۶	۰
A^-	۱۰X	۱۱X	۱۲X	۱۳X	۱۴X	۱۵X	۱۶X	۱۷X	۱۸X
	۰	۰	۰/۰۰۵	۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	۰/۰۰۲	۰/۰۰۶	۰/۰۱۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹٤

مرحلهٔ ششم: تعیین معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو ایده‌آل (S_i^*) و آلترناتیو حداقل (S_i^-)، که به صورت جداگانه برای شهرستان‌های استان، با استفاده از رابطه‌ی زیر محاسبه گردید:

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^{n} (v_{ij} - v_j^*)^2} \quad S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^{n} (v_{ij} - v_j^-)^2}$$

جدول ٦: تعیین معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو ایده‌آل مثبت و ایده‌آل منفی

شهرستان	+S	-S	شهرستان	+S	-S
اسلام‌آبادغرب	۰/۰۷۸	۰/۰۵٤	سنقر	۰/۰۷۷	۰/۰٤۹
پاوه	۰/۰۵٤	۰/۰۷۱	صحنه	۰/۰۸۵	۰/۰۳۹
ثلاث‌باباجانی	۰/۱۰۲	۰/۰۲۵	قصرشیرین	۰/۰٦۳	۰/۰۸۸
جوانرود	۰/۰۸۲	۰/۰۵۲	کرمانشاه	۰/۰۷۰	۰/۰۷۳
دالاهو	۰/۰۹۸	۰/۰۳۸	کنگاور	۰/۰۷۵	۰/۰٤۸
روانسر	۰/۰۹۱	۰/۰٤۰	گیلانغرب	۰/۰۷۸	۰/۰٤۳
سرپل‌ذهاب	۰/۰۸۲	۰/۰۳۸	هرسین	۰/۰۹۰	۰/۰۳۵

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹٤

Archive of SID

www.SID.ir

مرحله هفتم و هشتم: در این مراحل، ابتدا از طریق رابطه $c_i^* = \frac{s_i^-}{s_i^- + s_i^*}$ ضریب C_i^* برای هریک از شهرستان‌ها محاسبه گردید. در ادامه شهرستان‌ها بر اساس میزان C_i^* رتبه‌بندی شدند (جدول شماره ۷). مقدار c_i^* بین صفر و یک در نوسان است. در این راستا $C_i^* = ۱$ نشان‌دهنده بالاترین رتبه و $C_i^* = ۰$ نیز نشان-دهنده کمترین رتبه است.

جدول ۷: ضریب اولویت و رتبه شهرستان‌های استان بر اساس نتایج تکنیک تاپسیس

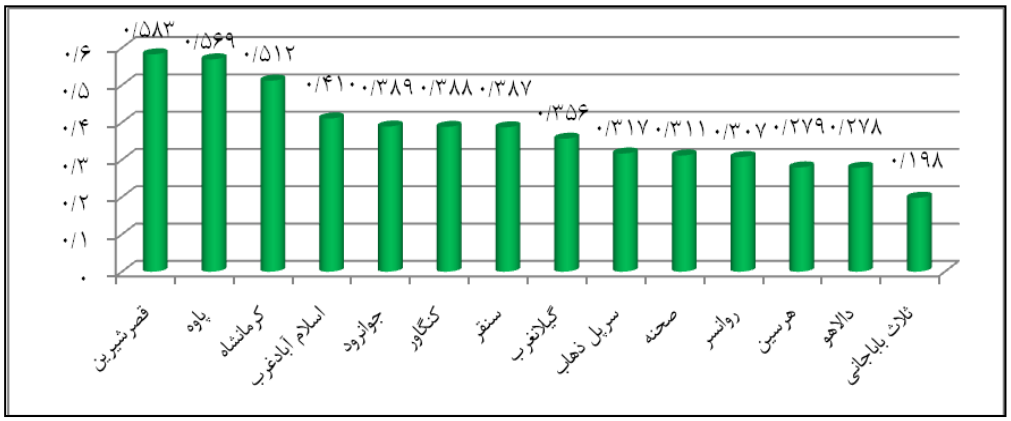
شهرستان	ضریب اولویت c_i^*	رتبه	شهرستان	ضریب اولویت c_i^*	رتبه
اسلام-آبادغرب	۰/٤۱۰	٤	سنقر	۰/۳۸۷	۷
پاوه	۰/٥٦۹	۲	صحنه	۰/۳۱۱	۱۰
ثلاث‌باباجانی	۰/۱۹۸	۱٤	قصرشیرین	۰/٥۸۳	۱
جوانرود	۰/۳۸۹	٥	کرمانشاه	۰/٥۱۲	۳
دالاهو	۰/۲۷۸	۱۳	کنگاور	۰/۳۸۸	٦
روانسر	۰/۳۰۷	۱۱	گیلانغرب	۰/۳٥٦	۸
سرپل ذهاب	۰/۳۱۷	۹	هرسین	۰/۲۷۹	۱۲

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹٤

نتایج جدول ۷ رتبه و ضریب اولویت هر یک از ۱٤ شهرستان استان کرمانشاه را نشان می‌دهد. طبق نتایج نهایی تکنیک تاپسیس، سه شهرستان قصرشیرین، پاوه و کرمانشاه به ترتیب با ضریب اولویت ۰/٥۸۳، ۰/٥٦۹ و ۰/٥۱۲ رتبه‌های اول تا سوم را در بین شهرستان‌های استان به خود اختصاص داده‌اند. واقع شدن این سه شهرستان در جایگاه‌های اول تا سوم نشان از تعادل بیشتر بین زیرساخت‌های گردشگری و تعداد گردشگران، در این سه شهرستان دارد. همچنین، سه شهرستان ثلاث باباجانی، دالاهو و هرسین با ضریب اولویت ۰/۱۹۸، ۰/۲۷۸ و ۰/۲۷۹ در پایین‌ترین رتبه‌های به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری واقع شده‌اند. در واقع برعکس سه شهرستان برتر استان کرمانشاه، این سه شهرستان در بین ۱٤ شهرستان استان، بیشترین عدم تعادل را به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری و تعداد گردشگران دارند. جهت وضوح بیشتر نتایج تکنیک تاپسیس در اولویت‌بندی شهرستان‌های استان به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌هلی گردشگری، نتایج نهایی تکنیک فوق در نمودار شماره (۲) نمایش داده شد.

Archive of SID

www.SID.ir

نمودار ۲: اولویت‌بندی شهرستان‌های استان به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری بر اساس نتایج تکنیک TOPSIS

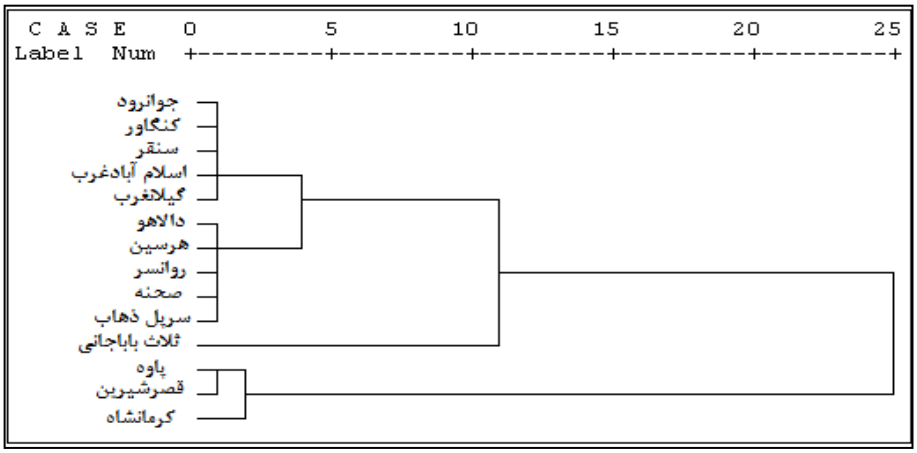
در نگاه اول به نمودار فوق می‌توان به نابرابری در بین شهرستان‌های استان کرمانشاه به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری پی‌برد. چرا که ضریب اولویت برخوردارترین شهرستان استان (شهرستان قصرشیرین) حدود سه برابر ضعیف‌ترین شهرستان استان (شهرستان ثلاث باباجانی) می‌باشد و عدم تناسب بین تعداد گردشگران و امکانات زیرساختی عامل اصلی نابرابری فوق می‌باشد.

۲- نتایج تکنیک تحلیل خوشه‌ای

پس از انجام مراحل تکنینک تاپسیس و محاسبه مجموع امتیازات هر یک از شهرستان‌ها و تعیین جایگاه آنان در زمینه برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری، به سطح‌بندی شهرستان استان پرداخته شده است. جهت انجام این کار از روش خوشه‌ای سلسله مراتبی به جهت کاربرد بیشتر در مطالعات جغرافیایی بهره گرفته شده است. تکنیک تحلیل خوشه‌ای شهرستان‌هایی را که بیشترین همانندی را از نظر امتیازهای کسب شده دارند در یک خوشه دسته‌بندی می‌نماید. بدین منظور تحلیل خوشه‌ای شهرستان‌های استان را با توجه به امتیازات آن‌ها براساس تکنیک تاپسیس به ۵ خوشه همگن دسته‌بندی نمود که با توجه به وضعیت هر خوشه به نامگذاری آن‌ها اقدام گردید. بدین صورت که شهرستان‌های استان در زمینه برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری به ۵ سطح بسیار برخوردار، برخوردار، متوسط (نسبتاً برخوردار)، محروم و بسیار محروم طبقه‌بندی شدند (نمودار شماره ۳ و جدول شماره ۷).

Archive of SID

www.SID.ir

نمودار ۳: سطوح برخورداری شهرستان‌های استان کرمانشاه بر اساس تکنیک تحلیل خوشه‌ای

جدول ۸: وضعیت برخورداری شهرستان‌های استان در طبقات مختلف تحلیل خوشه‌ای

شهرستان	سطح همگن	سطح برخورداری	شهرستان	سطح همگن	سطح برخورداری
اسلام‌آبادغرب	سطح سوم	نسبتاً برخوردار	سنقر	سطح سوم	نسبتاً برخوردار
پاوه	سطح اول	بسیار برخوردار	صحنه	سطح چهارم	محروم
ثلاث‌باباجانی	سطح پنجم	بسیار محروم	قصرشیرین	سطح اول	بسیار برخوردار
جوانرود	سطح سوم	نسبتاً برخوردار	کرمانشاه	سطح دوم	برخوردار
دالاهو	سطح چهارم	محروم	کنگاور	سطح سوم	نسبتاً برخوردار
روانسر	سطح چهارم	محروم	گیلانغرب	سطح سوم	نسبتاً برخوردار
سرپل ذهاب	سطح چهارم	محروم	هرسین	سطح چهارم	محروم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹٤

داده‌های نمودار شماره ۳ و جدول شماره ۸ نشان می‌دهند که شهرستان‌های استان کرمانشاه بر اساس برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری در ۵ خوشه همگن قرار گرفته‌اند. به این صورت که:

سطح اوّل شهرستان‌های بسیار برخوردار: دو شهرستان قصرشیرین و پاوه برخوردارترین شهرستان‌های استان در زمینه زیرساخت‌های گردشگری می‌باشند. واقع شدن این دو شهرستان در این سطح نشان می‌دهد این دو شهرستان دارای حداکثر تعادل بین تعداد گردشگران و زیرساخت‌های مورد نیاز گردشگران نسبت به

Archive of SID

www.SID.ir

دیگر شهرستان‌های استان، می‌باشند، لذا به‌عنوان شهرستان‌های بسیار برخوردار استان در زمینه زیرساخت-های گردشگری مطرح می‌باشند.

سطح دوم، شهرستان‌های برخوردار: در این سطح شهرستان کرمانشاه به تنهایی واقع شده است. واقع شدن شهرستان کرمانشاه در سطح برخوردار در زمینه زیرساخت‌های گردشگری حاکی از جایگاه مناسب این شهرستان نسبت به حدود ۷۹ درصد شهرستان‌های استان می‌باشد. بنابراین بعد از دو شهرستان قصرشیرین و پاوه، این شهرستان از مناسترین وضعیت به لحاظ توازن بین تعداد گردشگران و امکانات زیرساختی گردشگری می‌باشد.

سطح سوم، شهرستان‌های نسبتاً برخوردار (متوسط): پنج شهرستان اسلام‌آبادغرب، جوانرود، کنگاور، سنقر و گیلانغرب که حدود ۳۶ درصد شهرستان‌های استان را در بر می‌گیرند، به لحاظ برخورداری از زیرساخت-های گردشگری، در جایگاه نسبتاً برخوردار (متوسط) واقع شده‌اند.

سطح چهارم، شهرستان‌های محروم: در این سطح همانند سطح نسبتاً برخوردار، حدود ۳۶ درصد شهرستان‌های استان واقع قرار گرفته‌اند. این پنج شهرستان عبارتند از سرپل ذهاب، صحنه، روانسر، هرسین و دالاهو که نسبت به حدود ۵۷ درصد شهرستان‌های استان دارای جایگاه ضعیفتر و فقط نسبت به حدود ۷ درصد شهرستان‌های استان (شهرستان ثلاث باباجانی) وضعیت بهتری دارند.

سطح پنجم، شهرستان‌های بسیار محروم: در سطح بسیار محروم شهرستان ثلاث باباجانی به تنهایی واقع شده است. واقع شدن این شهرستان در این سطح نشان‌دهنده حداکثر عدم تعادل بین تعداد گردشگران و زیرساخت‌های گردشگری در شهرستان ثلاث باباجانی نسبت به دیگر شهرستان‌های استان می‌باشد. از دلایل اصلی ضعف زیرساخت‌های گردشگری در این شهرستان می‌توان به عدم سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری به دلیل مرزی بودن شهرستان، موقعیت ارتباطی نامناسب این شهرستان نسبت به دیگر شهرستان‌های استان، ضعف مدیران و برنامه‌ریزان شهرستان در زمینه فراهم آوردن زیرساخت‌های گردشگری و ... اشاره کرد.

به طور کلی نتایج حاصل از تحلیل خوشه‌ای نشان داد حدود ۱۴ درصد شهرستان‌های استان در سطح بسیار برخوردار، ۷ درصد در سطح برخوردار، ۳۶ درصد درسطح نسبتاً برخوردار، ۳۶ درصد در سطح محروم و ۷ درصد در سطح بسیار محروم به لحاظ توسعه‌یافتگی در زیرساخت‌های گردشگری واقع شده‌اند.

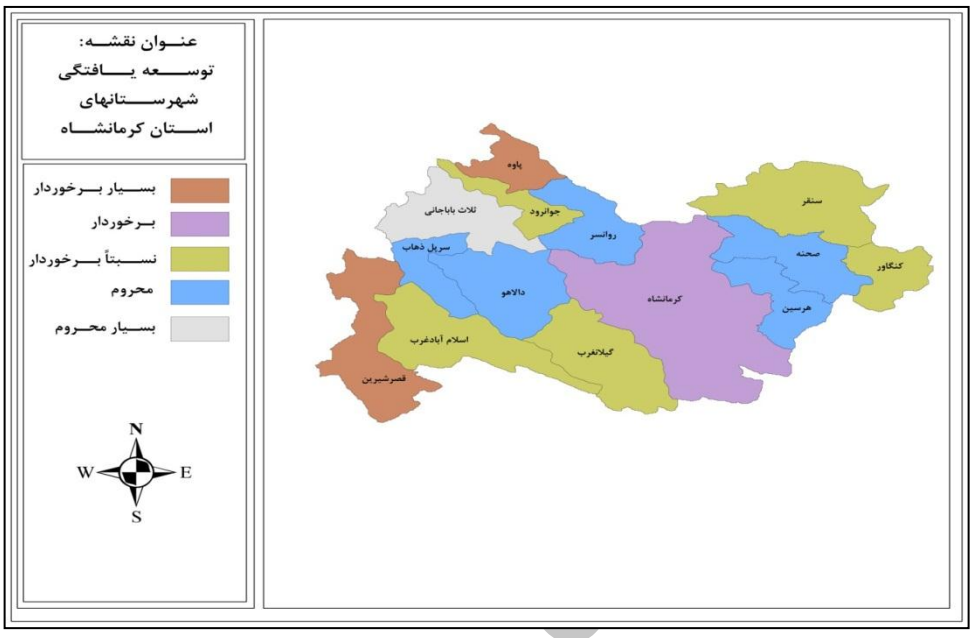
۳- نرم‌افزار GIS

جهت نمایش سطح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان کرمانشاه، نتایج حاصل از تحلیل خوشه‌ای وارد نرم‌افزار سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS) قرار گرفت (شکل شماره ۲).

Archive of SID

www.SID.ir

نتایج شکل ۲ نشان می‌دهد به لحاظ توسعه‌یافتگی در زیرساخت‌های گردشگری حدود ۱۱ درصد مساحت استان در سطح بسیار برخوردار (۲۸۱۰ کیلومتر مربع)، ۲۳ درصد در سطح برخوردار (۵۷۷۳ کیلومتر مربع)، ۳۳ درصد در سطح نسبتاً برخوردار (۸۲۷۸ کیلومتر مربع)، ۲۶ درصد در سطح محروم (٦٤٧٧ کیلومتر مربع) و ۷ درصد در سطح بسیار محروم (۱٦۷۰ کیلومتر مربع) واقع شده‌اند.

شکل ۲: توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان کرمانشاه بر اساس زیرساخت‌های گردشگری

نتیجه‌گیری

از آن جایی‌که گردشگری، فعالیتی کاربر است که پیامدهای فرهنگی و اقتصادی، در تحولات مناطق، به همراه دارد؛ در سال‌های اخیر نه تنها در سطوح فراملی، بلکه، در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی مورد توجه قرار گرفته است. بسیاری از برنامه‌ریزان و مدیران شهری و روستایی برای شکوفایی و توسعه گردشگری درصدد توسعه بیشتر نواحی تحت نظارت خود و بهینه کردن خدمات گردشگری در راستای افزایش ارزش افزوده این فعالیت هستند. در این میان توجه به زیر ساخت‌های گردشگری از ملزومات حرکت به سوی توسعه نواحی است. نتایج پژوهش حاضر که با هدف اولویت‌بندی و تعیین سطح توسعه‌یافتگی شهرستان-های استان کرمانشاه به لحاظ زیرساخت‌های گردشگری انجام گرفت نشان داد:

– از ۱۸ شاخص مورد بررسی، شاخص مناطق نمونه گردشگری و توالت عمومی به ترتیب باوزن ۰۸٦/ و۰ ۰/۰۳۳ بیشترین و کمترین اهمیت را از نظر کارشناسان مرتبط با امر گردشگری داشته است. بنابراین می-توان عنوان نمود که در مرحله اول و قبل از وجود هر زیرساختی برای گردشگری، وجود منطقه‌ی گردشگری که گردشگران را به خود جذب کند لازم می‌باشد. البته لازم به ذکر است که در بسیاری از مناطق

Archive of SID

www.SID.ir

کشور و منطقه‌ی مورد مطالعه مناطق گردشگری زیادی وجود دارد که به علل زیادی از جمله عدم تبلیغات مناسب ناشناخته مانده‌اند. نتایج دیگر این مطالعه نشان داد، در بین شهرستان استان کرمانشاه به لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری سه شهرستان قصرشیرین، پاوه و کرمانشاه به ترتیب با ضریب اولویت ۰/۵۸۳، ۰/۵٦۹ و ۰/۵۱۲ رتبه‌های اول تا سوم و سه شهرستان ثلاث باباجانی، دالاهو و هرسین با ضریب اولویت ۰/۱۹۸، ۰/۲۷۸ و ۰/۲۷۹ پایین‌ترین رتبه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. به عبارتی دیگر می-توان عنوان نمود، ضریب اولویت برخوردارترین شهرستان استان به لحاظ زیرساخت‌های گردشگری بیش از ۲ برابر محروم‌ترین شهرستان استان می‌باشد. لذا با توجه به این نتایج می‌توان گفت که برای توسعه گردشگری در منطقه‌ی مورد مطالعه، با توجه به پتانسیل بالای طبیعی، فرهنگی، مذهبی و تاریخی منطقه نیازمند توجه بیشتر برنامه‌ریزان و مسئولین به این منطقه به‌ویژه به مناطقی که جاذب میزان بالای گردشگران، از جمله قصرشیرین بابت گردشگری مناطق جنگی (راهیان نور)، پاوه به خاطر مناطق بکر طبیعی و کوهستانی، روستاهای پلکانی، زیارتگاه امام زاده کوسه‌ی هجیج و بازارچه مرزی نوسود و بازارچه مرزی شوشمی، و کرمانشاه به خاطر آثار تاریخی منحصر بفرد خود مانند بیستون، طاق بستان و ... می‌باشند.

– به لحاظ توسعه‌یافتگی در زیرساخت‌های گردشگری حدود ۲۱ درصد شهرستان‌های استان در سطوح بسیار برخوردار و برخوردار، ۳٦ درصد درسطح نسبتاً برخوردار، ٤۳ درصد در سطوح محروم و بسیار محروم واقع شده‌اند. به عبارتی، در مجموع حدود ۳٤/۳۲ درصد مساحت استان در سطوح بسیار برخوردار و برخوردار، ۳۳/۱ درصد در سطح توسعه متوسط و ۳۲/۵۸ درصد در سطوح محروم و بسیار محروم واقع شده‌اند. جهت توسعه زیرساخت‌های گردشگری در استان کرمانشاه و به تبع آن توسعه صنعت گردشگر پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

-توزیع یکسان زیرساخت‌های گردشگری در سطح شهرستان‌های استان کرمانشاه و ایجاد تعادل منطقه-ای در این زمینه؛

-ارتقای کیفیت زیرساخت‌های موجود برای افزایش رضایت گردشگران و جذب بیشتر گردشگر؛

-توجه بیشتر به نظر گردشگران در توسعه زیرساخت‌های گردشگری به عنوان مصرف کننده‌گان نهایی؛

-توجه بیشتر به شهرستان‌هایی که زیرساخت‌های گردشگری پایین‌تری دارند و ارایه برنامه زمان‌بندی توسعه در آنها.

Archive of SID

www.SID.ir

منابع و مآخذ:

۱. پاپلی یزدی، سقایی، مهدی (۱۳۸۸)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران.

۲. تقوایی، مسعود، اکبری، محمد (۱۳۸۸)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری شهری، اتشارات پیام علوی، چاپ اول، اصفهان.

۳. توکلی، مرتضی، کیانی، اکبر، حیدری، صلاح (۱۳۸۹)، تأثیر مناطق نمونه گردشگری در محرومیت‌زدایی از دیدگاه اجتماعات محلی (مطالعه موردی: منطقه اورامان تخت کردستان)، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری – منطقه‌ای، سال دوم، شماره ٦

٤. حدادی‌نیا، سمیه (۱۳۸۷)، پهنه‌بندی گردشگری متکی به طبیعت مبتنی بر معیارهای زیست محیطی (شهرستان خاتم، استان قم)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه شیلات و محیط زیست، دانشگاه تهران.

۵. دفتر مناطق نمونه گردشگری (۱۳۸۹)، مجموعه دستورالعمل‌ها، قوانین و مقررات مناطق نمونه گردشگری، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان کرمانشاه، کرمانشاه.

٦. دهستانی، بهبود (۱۳۸۳)، برنامه‌ریزی کالبدی گردشگری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیای انسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

۷. ساسانپور، فرزانه، موسی‌وند، جعفر (۱۳۹۰)، تعیین قطب گردشگری استان مازندران، اولین همایش بین-المللی اقتصاد و مدیریت گردشگری، تهران.

۸. سالنامه آماری استان کرمانشاه (۱۳۹۰)، جمعیت شناسی شهرستان های استان، مرکز آمار ایران، تهران.

۹. شماعی، علی، موسی‌وند، جعفر (۱۳۹۰)، سطح‌بندی شهرستان‌های استان اصفهان از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل TOPSIS و AHP، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال سوم، شماره دهم.

۱۰. شمس الدینی، علی، جمینی، داود، جمشیدی، علیرضا (۱۳۹٤)، ررسی و ارزیابی اثرگذاری صنعت گردشگری بر نواحی روستایی (مطالعه موردی: بخش شاهو- شهرستان روانسر، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، سال ٤، شماره ١٦.

۱۱. صدرموسوی، میرستار، دخیلی‌کهنموئی، جواد (۱۳۸٤)، ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دید گردشگران، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ٦١.

۱۲. علی اکبری، اسماعیل، رهنمایی، محمد تقی، صفرعلی زاده، اسماعیل (۱۳۹٤)، مدیریت یکپارچه‌ی گردشگری، راهبردی برای توسعه منطقه‌ای در استان آذربایجان غربی، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال پنجم، شماره ۱۹.

Archive of SID

www.SID.ir

۱۳. موسی‌وند، جعفر، ساسان‌پور، فرزانه (۱۳۹۰)، ارزیابی نقش زیرساخت‌های شهری جهت تعیین قطب گردشگری با استفاده از مدل‌های TOPSIS و AHP (مطالعه موردی: استان مازنداران)، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، سال اول، شماره ۱.

۱٤. موسوی، میرنجف؛ ویسان، محمد، محمدی حمیدی، سمیه و مهناز اکبری (۱۳۹٤)، بررسی و اولویت‌بندی توان‌ها و زیرساخت‌های توسعهٔ گردشگری با روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره (مورد مطالعه: شهرستان‌های استان کردستان)، فصلنامه توسعه گردشگری، دوره ۲، شماره ۱.

۱۵. مولایی هشتجین، ایراهیمی، حیدر (۱۳۹۳)، شناسایی قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری و تأثیر آن بر جذب گردشگر در شهرستان املش، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال ٤، شماره ۱٦، مرودشت

۱٦. نوری، غلامرضا و تقی زاده، زهرا (۱۳۹۲)، اولویت بندی مناطق نمونه گردشگری جهت سرمایه گذاری و توسعه منطقه ای درشمال غربی استان کرمانشاه،فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، دوره ۸، شماره ۲۲

۱۷. وارثی، حمیدرضا، تقوایی، مسعود، شاهیوند،حسن (۱۳۹۰)، تحلیلی بر وضعیت زیرساخت‌های گردشگری در شهر اصفهان (با تأکید بر هتل‌ها)، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۲، شماره ٤

18. Adabowa Aidoo, A., (2009), A Critical Assessment Of Tourism As a Development Strategy In Ghana: With Particular Emphasis On The Opportunities And Dilemmas Of Ecotourism And Cultural Tourism. A dissertation submitted to the Faculty of the University of Delaware in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Urban Affairs and Public Policy.

19. Black, R., Crabtree, A. (2007), Quality assurance and certification in ecotourism. CAB International.

20. Higgins, F., (2006), More than an industry: The forgotten power of tourism as a social force. Tourism Management 27

21. Inskeep, Edward., (1991), Tourism planning: anintegrated and sustainable development approach. Van Nostand Reinhold. New York.

22. Law Christopher M. (2000), the tourist city review. Urban Studies, 37(7)

Archive of SID

www.SID.ir